

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра економіки та безпеки підприємства

Затверджено

Проректор з навчальної роботи
проф. Гаврилюк С.В. _____

«___» _____ 2013 р.

Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків

Робоча програма
вибіркової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
напряму 6.030504 «Економіка підприємства»

Робоча програма навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків» для студентів спеціальності 6.030504 «Економіка підприємства» - 27 серпня 2013 року. – 16 с.

Розробник:

к.е.н., ст. викладач кафедри економіки
та безпеки підприємства

Іванків О.Я.

Рецензент:

декан інституту економіки та менеджменту,
зав. кафедри економіки
та безпеки підприємства, д.е.н., проф.

Ліпич Л. Г.

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри економіки та безпеки підприємства

протокол № 1 від 29.08. 2013 р.
Завідувач кафедри:

Ліпич Л.Г.

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією інституту економіки та менеджменту

протокол № __ від _____ 2013 р.

Голова науково-методичної
комісії інституту

Бегун С.І.

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол №__ від __.____. 2013 р.

ВСТУП

В умовах економічної нестабільності, яка характерна для ринкового середовища, постійно виникає потреба у швидкому прийнятті науково обґрунтованих рішень щодо підвищення результативності діяльності суб'єктів господарювання. Радикальні зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування підприємств, що відбуваються в останні роки, потребують використання, поряд з традиційними, нових підходів і засобів розв'язання проблем обґрунтування господарських рішень для забезпечення сталого економічного розвитку. У цьому контексті вагомим чинником формування базису таких рішень є ґрунтовна фахова підготовка спеціалістів і керівників підприємств, яка враховує сучасну практику господарювання.

Предмет навчальної дисципліни — відносини та зв'язки елементів господарських рішень, що виникають у процесі проектування, освоєння, виготовлення та реалізації продукції на підприємстві, наукові концепції, відповідні підходи та інструментарій з ризикології, методологія щодо розроблення та прийняття раціональних господарських рішень.

Як фундаментальна економічна наука “обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків” є обов'язковою навчальною дисципліною, з вивченням якої починають формуватися необхідні професійні якості економістів вищої кваліфікації, менеджерів, підприємців. Оволодіння методологією обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків є однією з необхідних умов пізнання кон'юктури ринку, вивчення тенденцій та прогнозування попиту і пропозицій, прийняття оптимальних рішень на всіх рівнях підприємницької діяльності, на ринку товарів і послуг, побудови якісних і надійних прогнозів, які допомагають досягнути успіху в бізнесі.

Вивчення курсу “Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків” передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів (макроекономіка, політична економія, вища математика, теорія статистики, теорія ймовірностей і математична статистика, математичне програмування, логіка, інформатика і комп'ютерна техніка, економетрія), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях та практичних заняттях, самостійної роботи та виконання контрольної роботи й розрахункових завдань з використанням Excel.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів: 5	0305 "Економіка і підприємництво"	заочна форма навчання за вибором
Модулів: 3	6.030504 «Економіка підприємства»	Рік підготовки: 3
Змістових модулів: 2		Семестр: 5
ІНДЗ: немає		Лекції: 8 год.
Загальна кількість годин: 180	Економіка і підприємництво	Практичні: 4 год.
	Бакалавр	Самостійна робота: 168 год.
		Форма контролю: <u>екзамен</u>

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою навчальної дисципліни “Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків” є ознайомити слухачів з технологією прийняття рішень, основами сучасної економічної ризикології та на основі набутої систематизованої інформації сформуванню комплексну систему знань і практичних навичок щодо обґрунтування господарських рішень із різним ступенем невизначеності та ризику.

При аналізі соціально-економічних явищ і процесів, які характеризують той чи інший етап розвитку ринкової економіки, доводиться мати справу з різноманітними масовими явищами, виявляти наявні там закономірності та встановлювати подальший хід їх розвитку. Задачу вивчення кількісних сторін масових явищ і процесів в економіці у нерозривному зв'язку з їх якісною стороною якраз і вирішує навчальна дисципліна “обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків”.

Кількість кредитів: 5.

Загальна кількість годин: 180.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- усвідомити, що економічні процеси зазнають впливу некерованих чинників та відбуваються в умовах невизначеності, конфліктності, принципової неможливості здійснення точних економічних прогнозів, необхідних для прийняття економічних рішень;

- засвоїти основні принципи обґрунтування різних видів господарських рішень та оцінювання ризиків;
- набуття практичних навичок визначення ступеня і міри ризиків та інструментів впливу на їх уникнення;
- формування нового економіко-математичного мислення, спрямованого на підготовку фахівців-економістів нової формації .

В результаті вивчення дисципліни “обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків” студент повинен знати:

- основні поняття й категорії обґрунтування господарських рішень та оцінки підприємницьких ризиків;
- сучасні методи й моделі розроблення, обґрунтування та прийняття господарських рішень;
- основні принципи й підходи до обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;
- методичні основи кількісного та якісного аналізу підприємницьких ризиків;
- теоретичні аспекти ризик-менеджменту та напрями регулювання підприємницьких ризиків.

В результаті вивчення дисципліни “обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків” студент повинен вміти:

- визначати оптимальні форми подання та реалізації господарських рішень;
- розробляти й обґрунтовувати господарські рішення на основі комплексу методів і моделей, системи показників економічного обґрунтування рішень;
- обґрунтовувати вибір оптимального господарського рішення в умовах невизначеності та ризику;
- аналізувати ефективність інвестиційних і фінансових рішень;
- здійснювати ідентифікацію, аналіз та оцінювання ризику, використовуючи комп’ютерну техніку та програмно-математичні комплекси;
- визначати напрями та методи регулювання господарських ризиків на підприємстві.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень

Поняття господарських рішень та їхні ознаки. Сутність господарських рішень. Класифікація господарських рішень. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення. Способи формалізації та реалізації господарських рішень. Визначення оптимальних форм подання та реалізації господарських рішень. Якість та ефективність господарських рішень. Основні параметри та показники якісного рішення. Умови забезпечення якості господарського рішення. Види ефективності господарських рішень. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.

Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності

Необхідність прийняття господарських рішень. Процес прийняття рішень та його елементи. Етапи та процедури процесу прийняття рішень. Стили прийняття рішень. Основні способи прийняття рішень. Корисні структурні схеми для прийняття рішень. Методи, що використовуються для формалізації моделей прийняття господарських рішень. Характер прийняття господарських рішень. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень. Основні чинники, що впливають на прийняття рішення. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Характеристика видів контролю. Закони й закономірності, що впливають на прийняття рішень. Загальні закони управління людиною. Закон інерційності людських систем. Закони зв'язку з зовнішнім середовищем. Соціально-психологічні та біопсихічні закони.

Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень

Методи розроблення господарських рішень. Аналітичні, статистичні та математичні методи. Експертні методи та межі їх застосування. Види експертних оцінок. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи. Ділові й організаційно-діяльнісні ігри. Метод сценаріїв. Сутність і види методу “дерево цілей”.

Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності

Обґрунтування господарських рішень. Методичні основи обґрунтування господарських рішень. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень. Головні принципи прогнозування господарських рішень. Сутність та принципи аналізу господарських рішень. Методи аналізу господарських рішень та їхній інструментарій. Сфери застосування методів та інструментів прийняття господарських рішень. Можливі критерії: технологічні, техніко-економічні, ергономічні, соціологічні, психологічні, естетичні, соціальні, екологічні. Комплексне використання нормативних і дескриптивних моделей.

Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень

Мета прогнозування. Основні завдання прогнозування. Ключові принципи прогнозування господарських рішень. Основні джерела інформації для прогнозування. Сучасні математичні методи прогнозування господарських рішень.

Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності

Особливості функціонування підприємств за умов невизначеності. Сутність невизначеності та основні причини її появи. Видова класифікація

невизначеності. Урахування чинника невизначеності в управлінні підприємством і засоби її зниження.

Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності

Критерії (правила) обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності та їхня характеристика. Матриця прибутків і матриця витрат, особливості їхньої побудови.

Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень

Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень. Аксиоми раціональної поведінки. Лотерея, її детермінований еквівалент, премія за ризик та страхова сума. Умови схильності, несхильності, байдужості до ризику. Приклади функцій корисності. Методика побудови функції корисності.

Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень

Ризик у діяльності суб'єкта господарювання. Сутнісна характеристика ризику. Ризик як економічна категорія. Ризик і невизначеність. Основні риси підприємницького ризику. Чинники впливу на ступінь ризику. Функції ризику в підприємницькій діяльності. Класифікація підприємницьких ризиків. Характеристика підприємницьких ризиків за сферою їхнього походження та ступенем впливу на результати діяльності підприємств.

Сутність політичних ризиків та їхній вплив на поведінку суб'єктів господарювання. Оцінювання ступеня політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку. Соціальні ризики як наслідок соціального напруження, їх передбачення та вплив на діяльність підприємств.

Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків. Ризики, що виникають у результаті невирішеності проблем щодо забезпечення прав власності, та причини їх виникнення. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.

Виробничі ризики. Джерела ризиків НДДКР, безпосередньо виробничих і постачальницьких ризиків. Причини та різновиди транспортних ризиків.

Комерційні ризики. Джерела виникнення безпосередньо реалізаційних ризиків; ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг); ризиків непередбаченої конкуренції.

Фінансові ризики. Причини виникнення ризиків, пов'язаних з укладенням капіталу (інвестиційні ризики); ризиків незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням; ризиків, пов'язаних з купівельною спроможністю грошей; ризиків непередбачення витрат і перевищення кошторису витрат на виробництво.

Тема 10. Критерії прийняття рішень за умов ризику

Фактори впливу на ступінь підприємницького ризику. Функції і класифікація ризиків. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Характеристика критеріїв прийняття рішень за умов ризику.

Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях

Особливості прийняття рішень у конфліктних ситуаціях. Математична модель конфлікту. Сутність теорії ігор. Система понять теорії ігор. Чиста та змішана стратегії.

Тема 12. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику

Інвестиційні рішення та критерій ефективності їх прийняття. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття (вибору) інвестиційного проекту. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування. Коефіцієнт систематичного ризику. Опціональний критерій прийняття рішень. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.

Сутність фінансових рішень. Портфелі Г. Марковіца і Р. Гобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків

Сутність кількісного та якісного аналізу підприємницького ризику. Якісний аналіз підприємницьких ризиків. Характеристика основних зон ризику. Причини виникнення основних видів господарських ризиків.

Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків

Кількісний аналіз підприємницьких ризиків. Імовірні втрати у процесі здійснення підприємницької діяльності. Ступінь ризику. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику. Крива ризику та процес її побудови. Методи кількісного оцінювання ризиків. Переваги й недоліки основних методів кількісного оцінювання підприємницьких ризиків. Методи оцінювання ризикованості інвестиційних проектів. Переваги й недоліки методів кількісного оцінювання ризику інвестиційних проектів. Аналіз варіабельності прибутку.

Тема 15. Основи ризик-менеджменту

Необхідність управління ризиками господарської діяльності. Сутність ризик-менеджменту. Структурна схема ризик-менеджменту. Функції керованої та керуючої підсистем управління ризиками. Відділ з управління підприємницькими ризиками. Процес управління ризиками господарської діяльності на підприємстві та характеристика його етапів.

Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику

Основні напрями й методи впливу на ступінь ризику господарювання. Уникнення та компенсація ризику. Збереження та передавання ризику. Хеджування та страхування ризиків. Методи зниження ступеня ризику. Характеристика диверсифікації діяльності підприємства. Модуль «імовірність виникнення втрат/рівень збитків» для пошуку рішення щодо оптимізації ступеня ризику.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	УСЬОГО	Кількість годин, відведених на:		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень	11	1	-	10
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	12	1	1	10
Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень	10	-	-	10
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	11	1	1	10
Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень	10	-	-	10
Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	10	-	-	10
Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	11	1	-	10
Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень	10	-	-	10
Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	11	1	-	10
Тема 10. Критерії прийняття рішень за умов ризику	12	-	-	12
Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	12	-	-	12
Тема 12. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику	13	1	-	12
Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	12	-	-	12
Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	12	1	1	10
Тема 15. Основи ризик-менеджменту	10	-	-	10
Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	12	1	1	10
Разом	180	8	4	168

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема	Годин
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	1
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	1
Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	1
Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	1
Разом	4

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема	Годин
Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень	10
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	10
Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень	10
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	10
Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень	10
Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	10
Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	10
Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесі прийняття рішень	10
Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	10
Тема 10. Критерії прийняття рішень за умов ризику	12
Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	12
Тема 12. Обґрунтування інвестиційних і фінансових рішень за умов ризику	12
Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	12
Тема 14. Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	10
Тема 15. Основи ризик-менеджменту	10
Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	10
Разом	168

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У початковому процесі застосовують: лекції, в тому числі з використанням мультимедіа проектора та інших ТЗН; бесіди і пояснення; практичні заняття; самостійна та індивідуальна робота студентів; виконання індивідуального науково-дослідного завдання.

8. ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен, який складають студенти в період заліково-екзаменаційної сесії.

Перелік питань на екзамен

1. Поняття господарського рішення та його ознаки
2. Класифікація господарських рішень
3. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення
4. Суб'єкти підготовки й ухвалення господарських рішень
5. Форми представлення (подання) і реалізації господарських рішень
6. Визначення оптимальних форм представлення (подання) та реалізації господарських рішень
7. Процес прийняття господарських рішень та його елементи
8. Стили прийняття господарських рішень.
9. Головні методи прийняття господарських рішень
10. Типологія моделей прийняття господарських рішень
11. Чинники, що впливають на процес прийняття рішення.
12. Умови прийняття рішення залежно від ступеня визначеності інформації. Ранжирування умов прийняття рішень.
13. Контроль за процесом виконання господарських рішень. Види контролю.
14. Методи розроблення господарських рішень. Аналітичні, статистичні та математичні методи.
15. Експертні методи та межі їх застосування. Види експертних оцінок.
16. Сутність евристичного програмування та його різновиди. Евристичні методи групової та індивідуальної роботи.
17. Ділові та організаційно-діяльнісні ігри.
18. Метод «сценаріїв» при розробці й прийнятті господарських рішень.
19. Сутність і види методу «дерево цілей» та його використання при розробці й прийнятті господарських рішень.
20. Методичні основи обґрунтування господарських рішень.
21. Підходи до обґрунтування й вибору господарських рішень. Комплексний підхід до обґрунтування господарських рішень.
22. Основні параметри та показники якісного рішення. Умови забезпечення якості господарського рішення.
23. Види ефективності господарських рішень.
24. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення.
25. Принципи оцінювання ефективності господарських рішень.
26. Основні завдання прогнозування.
27. Принципи прогнозування господарських рішень.
28. Сутність та принципи аналізу господарських рішень.
29. Методи аналізу господарських рішень та їх інструментарій.
30. Сфери застосування методів прийняття господарських рішень.
31. Причини та види невизначеності при прийнятті господарських рішень.
32. Сутність невизначеності, її зв'язок з ризиком. Підходи до визначення поняття «невизначеність».
33. Основні поняття теорії ігор, що застосовуються при обґрунтуванні рішень в умовах невизначеності. Матриця виграшів та матриця ризиків: сутність та порядок побудови.

34. Характеристика критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності. Максимінний критерій Вальда. Критерій максимакс.
35. Характеристика критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності. Мінімаксий критерій Севіджа. Критерій узагальненого оптимізму-песимізму Гурвіца.
36. Концепція корисності та передумови її застосування при обґрунтуванні господарських рішень. Категорії осіб, що приймають рішення, за критерієм ставлення до ризику.
37. Пріоритети та їх числове вираження при розробці й прийнятті господарського рішення. Функція корисності. Гранична корисність.
38. Корисність за Нейманом. Поняття лотереї. Порядок побудови функції корисності. Сподівана корисність.
39. Детермінований еквівалент лотереї. Страхова сума. Премія за ризик.
40. Різні ставлення до ризику та корисність. Несхильність та схильність до ризику. Нейтральність до ризику. Функція схильності-несхильності до ризику. Стратегічна еквівалентність.
41. Криві байдужості: економічний зміст та порядок побудови.
42. Функція корисності з інтервальною нейтральністю до ризику: економічний зміст, види, порядок побудови.
43. Причини виникнення ризику в діяльності підприємств. Необхідність врахування ризику при обґрунтуванні господарських рішень.
44. Сутність ризику як економічної категорії. Підходи до розуміння сутності ризику. Невизначеність як основа ризику. Основні риси ризику.
45. Сутність, види та умови виникнення ризикових ситуацій.
46. Сутність ситуацій ризику, їх відмінність від ситуацій невизначеності.
47. Чинники, що визначають рівень економічного ризику. Зовнішні чинники ризику (чинники прямого та непрямого впливу). Внутрішні чинники ризику.
48. Види ризику у діяльності підприємств.
49. Функції економічного ризику. Інноваційна функція. Регулятивна функція ризику та її форми. Захисна функція ризику та її аспекти. Аналітична функція.
50. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Критерій математичного сподівання (критерій Байєса). Критерій стандартного відхилення.
51. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах ризику. Критерій Бернуллі. Критерій Лапласа. Критерій Гурвіца.
52. Сутність конфліктних ситуацій та передумови їх виникнення.
53. Основні поняття теорії ігор, що використовуються при розв'язанні конфліктних ситуацій.
54. Способи вибору оптимальних рішень в умовах конфлікту. Мажорування стратегій. Вибір оптимальних рішень на основі чистих стратегій. Обґрунтування рішень на основі змішаних стратегій.
55. Сутність фінансових рішень, їх види.
56. Портфелі Г. Марковіца і Р. Тобіна. Теорія оптимального портфеля. Формування оптимального портфеля з обмеженої кількості цінних паперів.

57. Інвестиційні рішення. Критерії прийняття рішень при обґрунтуванні доцільності інвестицій.
58. Врахування ризику при обґрунтуванні ставки дисконтування.
59. Коефіцієнт систематичного ризику.
60. Опціонний критерій прийняття рішень.
61. Систематичний ризик і очікувана дохідність компанії.
62. Поняття аналізу ризику в діяльності підприємств. Види аналізу ризику: якісний аналіз та кількісний аналіз.
63. Сутність політичних ризиків. Оцінка політичного ризику за методикою Всесвітнього Банку.
64. Соціальні ризики, їх види та оцінка при обґрунтуванні ГР.
65. Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків.
66. Сутність податкових ризиків та їх урахування в підприємницькій діяльності.
67. Виробничі ризики, їх класифікація та характеристика.
68. Ризик в інноваційній діяльності підприємства, його джерела та способи оцінки.
69. Постачальницькі та транспортні ризики, їх класифікація та характеристика.
70. Комерційні ризики: сутність, джерела, види, способи урахування.
71. Сутність і класифікація фінансових та інвестиційних ризиків.
72. Загальні підходи до кількісної оцінки ризику.
73. Вимірювання ризику в абсолютному виразі. Види втрат у діяльності підприємств та їх оцінка. Аналіз доцільності витрат. Економічний зміст та порядок побудови кривої ризику.
74. Вимірювання ризику в абсолютному виразі. Сутність критерію ймовірності та її використання при оцінці ризику.
75. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнт сподіваних збитків. Коефіцієнт ризику.
76. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнти варіації, семіваріації та семіквадратичного відхилення від зваженого середньгеометричного.
77. Вимірювання ризику у відносному виразі. Коефіцієнти асиметрії та варіації асиметрії. Коефіцієнт ексцесу та варіації ексцесу.
78. Використання нерівності Чебишева для оцінки ризику. Уникнення банкрутства при отриманні кредиту. Уникнення банкрутства при наданні кредиту. Визначення меж допустимого, критичного та катастрофічного ризику.
79. Методи оцінювання ризику інвестиційних проектів: аналіз чутливості, формалізований опис невизначеності, перевірка стійкості, коригування параметрів проекту, аналіз сценаріїв розвитку, експертний метод, аналіз ризику на основі побудови дерева рішень; методи імітаційного моделювання.
80. Переваги й недоліки окремих методів оцінки ризику.
81. Необхідність управління ризиками господарської діяльності підприємств. Сутність ризик-менеджменту, його мета, завдання.

82. Характеристика процесу ризик-менеджменту на підприємстві.
83. Фінансування заходів з управління ризиком на підприємстві. Оцінка ефективності управління ризиком.
84. Класифікація методів зниження ризику.
85. Уникнення та компенсація ризику.
86. Збереження та передавання ризику.
87. Страхування та хеджування ризиків.
88. Диверсифікація як метод зниження ризику.
89. Резервування засобів на покриття непередбачуваних втрат.
90. Принципи вибору методів зниження економічного ризику. Таблиця рішень.

9. МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Методи та засоби діагностики успішності навчання: завдання для практичних занять, тестові завдання, ситуаційні задачі, індивідуальне науково-дослідне завдання, завдання для самостійної роботи, залік.

10. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Формою організації підсумкового контролю знань студентів є екзамен, результати якого визначаються за національною шкалою «відмінно», «добре», «задовільно».

11. СПИСОК ДЖЕРЕЛ

основна література

1. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дис. — К.: КНЕУ, 2000. — 292 с.
2. Вітлінський В. В. Ризик у менеджменті. — К.: ТОВ «Борисфен», 1996. — 326 с.
3. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризику. — К.: КНЕУ, 2004. — 272 с.
4. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання: [Навч. посіб.] — К.: ЦНЛ, 2003. — 188 с.
5. Смирнов Э. А. Разработка управленческих решений: Учеб. для вузов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. — 271 с.
6. Устенко О. Л. Предпринимательские риски: основы теории, методология оценки и управление. — К.: Асеусвит, 1996. — 146 с.

додаткова

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. — М.: Мысль, 1989. — 192 с.
2. Андрійчук, В. Г. Менеджмент: Прийняття рішень і ризик: [Навч. посіб.] — К.: КНЕУ, 1998. — 316 с.
3. Баканов И. И., Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. — М.:

Финансы и статистика, 1996. — 220 с.

4. Бачкай Т., Месена Д. и др. Хозяйственный риск и методы его измерения. — М.: Экономика, 1979. — 184 с.

5. Бережнов Г. В. Управление предприятием: Новые подходы к снижению риска и повышению эффективности организации // Управление риском. — 2003. — № 2. — С. 24—29.

6. Бугрова О. Методологічні основи оцінки ризику при прийнятті інвестиційних рішень // Економіка України. — 2003. — № 10. — С. 29—32.

7. Вагошов П. А., Мант Сунг, Им. Экономический риск: [Учеб. пособие.] — СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. — 116 с.

8. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: [Навч. посіб.] — К.: ЦУЛ, 2002. — 420 с.

9. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику — К.: Деміур, 1996. — 212 с.

10. Воронцовский А. В. Управление рисками: [Учеб. пособие] — 2-е изд., испр. и доп. — СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та; ОЦЭМ, 2004. — 458 с.

11. Вяткин В. Н., Гамза В. А., Хэмптон Дж. Дж. Управление риском в рыночной экономике. — М.: Экономика, 2002. — 195 с.

12. Глущенко В. В. Управление рисками. Страхование. — Железнодорожный: Крылья, 1999. — 336 с.

13. Гранатуров В. М., Шевчук О. Б. Ризики підприємницької діяльності: Проблеми аналізу. — К.: Зв'язок, 2000. — 152 с.

14. Гранатуров, В. М. Ризики підприємницької діяльності: Проблеми аналізу. — К.: Зв'язок, 2000. — 152 с.

15. Гудушаури Г. В., Литвак Б. Г. Управление современным предприятием: Маркетинг. Менеджмент. Право. Интегрированные системы управления: Учебник. — М.: Экмос, 1998. — 336 с.

16. Дайновский Ю. А. Ефективні рішення в мікроекономіці: 505 прийомів бізнесу. — Л.: ТЗОВ «Ініціатива», 1997. — 159 с.

17. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення: Технологія прийняття рішень: Пер з англ. — К.: Всеуито, Наук. думка, 2001. — 242 с.

18. Дубров А. М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе: Учеб. пособие для студ. вузов. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 176 с.

19. Економічний ризик: ігрові моделі: [Навч. посіб.] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко та ін. — К.: КНЕУ, 2002. — 446 с.

20. Івченко І. Ю. Економічні ризики: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2004. — 304 с.

21. Князевская Н. В., Князевский В. С. Принятие рискованных решений в экономике и бизнесе. — М.: Контур, 1998. — 160 с.

22. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: [Учеб. пособие.] — К.: МАУП, 2000. — 256 с.

23. Лафта, Дж. К. Управленческие решения: [Учеб. пособие] — М.: Центр экономики и маркетинга, 2002. — 304 с. — (Б-ка хозяйственного руководителя. Кн. 3 (51)).

24. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе: Учеб. пособие / Под. ред. Б. А. Лагоши. — М.: Финансы и статистика, 1999. — 176 с.
25. Рапопорт Б. М. Оптимизация управленческих решений. — М.: ТЕИС, 2001. — 264 с.
26. Робинс, Стивен П. Менеджмент: Пер. с англ. — 6-е изд. — М.: Издат. дом «Вильямс», 2002. — 880 с.
27. Тихомиров Н. П., Потравный И. М., Тихомирова Т. М. Методы анализа и управления эколого-экономическими рисками: [Учеб. пособие для вузов] — М.: ЮНИТИ, ДАНА, 2003. — 350 с.
28. Управління підприємницьким ризиком / За заг. ред. д-ра екон. наук Д. А. Штефанека. — Т.: Екон. думка, 1999. — 224 с.
29. Фелькер Р. Использование теории игр в практике управления // Менеджмент и маркетинг. — 1999. — № 5.
30. Филин С., Брук М. Преодоление рискозависимости // РИСК. — 2002. — № 2. — С.24—32.
31. Цветкова Е. В., Арлюкова И. О. Риски в экономической деятельности: Учеб. пособие. — СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2002. — 64 с.
32. Човушян Э. О., Сидоров М. А. Управление риском и устойчивое развитие: [Учеб. пособие для экон. вузов.] — М.: РЭА им. Г. В. Плеханова, 1999. — 528 с.
33. Экономический анализ: ситуации, тесты, примеры, задачи, выбор оптимальных решений, финансовое прогнозирование: [Учеб. пособие] / Ред. М. И. Баканов. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 656 с.